

KİTLESEL İŞÇİ HAREKETİNİN GELİŞMESİNİN ÖNKOŞULLARI

18 Mart 2021

Yıldırım Koç

Günümüzde Türkiye’de toplumsal ve siyasal gelişmelerde belirleyici rol oynayacak güçlerden biri, işçi sınıfıdır. İşçi sınıfının güvenini kazanamayan ve desteğini alamayan hiçbir siyasal hareket, politik gelişmeleri etkileyemez.

İşçi sınıfı, akıllı, kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bilen, görmüş geçirmiş, “kaçın kurrası” denen, şeytana pabucu ters giydirebilecek kadar kurnaz, sırtında yumurta küfesi taşıdığı için son derece ihtiyatlı ve gerçekçi insanlardan oluşur. Bu nedenle, işçiye tepeden bakma gafletinde bulunanlar, bu kitlenin güvenini ve desteğini kazanamaz; bunu sağlayamayınca da boşa kürek çeker, yalnızlıktan kurtulamaz.

Bu gerçekçi kitleyi iyi tanımak gerekiyor. Bu insanlara öğretmenlik taslamak kadar akılsızca bir iş yapılamaz. Hayat üniversitesinden doktora derecesiyle mezun olmuş bu insanlara ilkökul öğrencilerine ders verir edasıyla akıl öğretmeye, onları “eğitmeye” kalkmak, akıllı bir insanın yapacağı iş değildir. İnsanlarımız, böyle bir durumla karşılaştıklarında genellikle saf ayaklara yatarlar ve sizi suya götürüp susuz getirirler; tuz yalatırlar, sonra yine suya götürürler ve siz ne olduğunu anlamadan susuz geri dönersiniz. Onun için bu insanlara saygı duyacaksınız, onlardan onları öğrenmeye çalışacaksınız. Bu arada birkaç kırıntı öğretebilerseniz ne mutlu size. Eğitmeyi ise aklınızdan geçirmeyin; eğitme yeteneğine sahip tek güç, hayat üniversitesidir.

İşçiler hayatlarından memnunsunsa ve geleceğe umutla bakıyorsa, allame-i cihan olsanız, ağzınızla kuş tutsanız, onları mevcut duruma karşı harekete geçiremezsiniz. Ancak eğer (sevgili arkadaşım Erol Çatma’nın ifadesiyle) “oturdukları minder tutuşmuşsa” ve ayağa kalktıklarında başarı şansını hissediyorlarsa, hiçbir güç de kitle hareketinin gelişimini engelleyemez.

BİRİNCİ ÖNKOŞUL: MUTLAK YOKSULLAŞMA

İşçi sınıfının, siyasal önderlik veya herhangi bir dış müdahale ve yönlendirme olmaksızın kendiliğindenci hareketinin gelişmesinin bazı nesnel önkoşulları vardır. Bu nesnel önkoşullar oluşmadan, sayıları ve nüfus içindeki oranları artsa bile, ücretlilerin kitlesel biçimde yaygın eylemler yapması olanaksızdır. Diğer bir deyişle, işçi sınıfı hareketi zaman içinde düz bir çizgi izlemez. Ekonomik durgunluk ve buhranlar, siyasal sorunlar, savaşlar, iç savaşlar ve diğer bazı etmenler, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele çizgisinde yükselme ve alçalmalara, birleşme ve bölünmelere, ilerleme ve gerilemelere neden olur.

Kapitalizm, işçilerin ürettiği değer bir bölümüne (artık-değer) üretim araçları mülkiyetine sahip olan sermayedarlar tarafından el konduğu üretim biçimidir. Ancak kapitalizm işçilerin yaşam standardını yükseltebilir de. Emperyalist sömürüye maruz kalan bir ülkede de halkın yaşam standardı yükselebilir. Türkiye’de 1946-2018 döneminde halkın yaşam standardında görülen gelişme bunun somut örneğidir.

Ancak bu gelişme iniş çıkışlarla gelişir. Gerek bir ülke ekonomisinin, gerek kapitalist dünyanın küresel ekonomisinin iniş çıkışları, gerek de ülke içindeki büyük kargaşalar ve iç savaşlar, işçi sınıflarının gerçek gelirlerinde ve haklarında önemli kayıplara (mutlak yoksullaşma) yol açabilir. Ülkeler arasındaki savaşlar da halkın canına, temel değerlerine ve mal-mülküne zarar verebilir.

Kitleler ancak dönem dönem gündeme gelen böylesi durumlarda canları ciddi biçimde yandığında tepki gösterir, ancak oturdukları minder tutuştuğunda ayağa kalkar. Bıçağın kemiğe dayandığı ve hatta kemiği deldiği dönemler, işçi kitesini eyleme hazırlar.

İşçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesinin gelişmesinin birinci önkoşulu mutlak yoksullaşma ve/veya önemli haklarda ciddi kayıplardır. Gerçek gelirlerde ve mevcut haklarda önemli bir geriye gidiş yaşanıyorsa, tepki eğilimi gelişir. Bazı durumlarda mutlak yoksullaşma tehdidi çok somut ve kesindir. Bu durum da eylem eğilimini güçlendirir. İşçiye eyleme iten, yaşam standardının düşüklüğü veya yüksekliği değil, bu standardın düşmesi veya düşme tehlikesidir. “Yoksul” değil, “yoksullaşan”

tepki gösterir. Ancak işçinin yaşam standardındaki düşüş, işçinin diğer aidiyetleriyle bağlantılı bir sorunun sonucuysa, kitlelerce “kabul edilebilir” nedenlere bağlıysa ve diğer sınıf ve tabakalar da aynı sorunu yaşıyorsa, mutlak yoksullaşmaya karşın önemli bir tepki gelişmez. Toplumda diğer kesimler zenginleşirken, işçilerin koşullarının iyileşmemesi (*nispi yoksulluk*) durumunda ise mücadele eğilimi daha zayıftır. Ancak, Türkiye işçi sınıfı tarihinde dönem dönem görüldüğü gibi, nispi yoksullaşma da işçi sınıfı mücadelesinin gelişmesine neden olabilir.

Ücretlerdeki mutlak (*gerçek*) düşüş işçi kitlelerince kolayca algılanabilir. Ancak bazı ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin gerçek ücret düşüşlerine ve diğer alanlarda hak kayıplarına yol açacağı tespitini yapmak, bu konuda işçileri duyarlı kılmak, bilgilendirmek, orta ve uzun vadeli çıkarları konusunda bilinçlendirmek ve harekete geçirmek, işçi sınıfı örgütlerinin ve özellikle de sendikaların ve siyasal partilerin görevidir.

Yüksek oranlı enflasyon, sürekli bir mutlak yoksullaşma tehdidi olduğundan, enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde eylemlilik eğilimi güçlenir.

İKİNCİ ÖNKOŞUL: ZAYIF İKTİDAR ALGISI

İşçi sınıfının mücadelesinin gelişmesinin ikinci önkoşulu hâkim sınıflar cephesinde, hükümette, bir gedik veya çatlaktır. İşçi sınıfı, mücadeleye katıldığında başının belaya girmeyeceğine inanır ve başarı şansını sezerse veya böyle bir izlenim edinirse, harekete geçer. İşçiler bu konuda çok ihtiyatlıdır. Bu durum ise ancak hâkim sınıfların, hükümetin zayıflamasıyla mümkündür. İşçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesinin gelişmesinde hâkim sınıflar cephesindeki zayıflamanın çeşitli örnekleri Türkiye’de yaşanmıştır ve yaşanmaktadır.

İşçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesinin gelişmesinde önemli diğer bir etmen, bölünmüş durumdaki hâkim sınıfların bir bölümünün işçi sınıfını kendi safına ve böylece aktif politikaya çekme çabasıdır.

Hâkim sınıflar cephesinde bir zayıflama olmadan ve işçiler eyleme geçtiklerinde önemli bir sorun yaşamayacaklarına inanmadan, yaşanan mutlak yoksullaşma, toplumsal patlamalara değil, toplumsal çürümeye yol açar. Ayrıca beddua ve küfür literatürü daha da zenginleşir. Burada ilginç bir durum ortaya çıkar. Eylemin kiteselliği güvence sağlar, ancak güvence için de eylemin kiteselliği gereklidir.